

czerwiec, 2019 r.

Waldemar Wawrzyniak
dr hab. inż. architekt,
profesor Uniwersytetu
Artystycznego w Poznaniu

Recenzja
pracy doktorskiej – pod tytułem
„Krajobraz przestrzeni publicznych jako miejsce form relacji międzyludzkich”,
którą napisała mgr Katarzyna Piądlowska
pod kierunkiem
dr hab. Inż. arch. Jeremiego Królikowskiego
profesora Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

1. Podstawa merytoryczna

Recenzję tę wykonano na podstawie pisma dziekana Wydziału Ogrodnictwa, Biotechnologii i Architektury Krajobrazu Prof. Dra habilitowanego Wojciecha Wakulińskiego – Wydziału w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Pismo z dnia 9 maja 2019 r. zawierające informacje o przewodzie doktorskim mgr Katarzyny Piądlowskiej z dnia 11 maja 2019 r. i powierzające mi wykonanie recenzji pracy doktorskiej Pani mgr Katarzyny Piądlowskiej.

Promotorem pracy jest Pan Profesor ndzw. SGGW – dr hab. Inż. arch. Jeremi T. Królikowski, Katedra Sztuki Krajobrazu.

2. Uwagi ogólne

Recenzowana praca składa się z tomu zawierającego 357 stron ponumerowanych oraz 15 stron nieponumerowanych, a zawierających 7 aneksów dotyczących bezpośrednio prezentowanej pracy, a także 20 stron o formacie A3 – na których znajdują się wywiady z mieszkańcami Warszawy – oraz 10 stron zawierających ujęcia fotograficzne miejsc i zdarzeń związanych z aktywnością relacji międzyludzkich. Łącznie 402 strony

Przedstawione wywiady i analiza wydarzeń są cennym wkładem ilustracyjnym omawianej rozprawy doktorskiej – świadczą o wrażliwości i umiejętnościach Autorki.

Rozpoznanie obecnego stanu zagospodarowania omawianych fragmentów miasta zostało poparte badaniami i oceną miejsc metodą PPS (Projekt for Public Space).

Metoda ta uwzględnia: komfort i wizerunek, dostępność i połączenia, funkcje i działania, wartość społeczną. (Aneks 1 i 2).

Aneks 3 – zawiera karty respondentów (wywiady eksperckie) – to również jest istotnym dokonaniem Autorki.

Aneks 4 – związany jest bezpośrednio z Aneksem 3.

W pracy jasno przedstawiona została konstrukcja pracy od wstępu, wprowadzenia określającego problem badawczy, cel pracy a przede wszystkim postawionej tezy aż do zakresu pracy – z określeniem zasięgu terytorialnego, czasowego i merytorycznego.

Praca zawiera – określenie stanu badań, określa metody pracy, prowadzenie przez Autorkę badania i przedstawia ich wyniki.

Istotnym elementem jest też dyskusja, w trakcie której uwzględnione zostały badania szczegółowe, a także dyskusja z wynikami wywiadów eksperckich dotyczących przestrzeni publicznych Warszawy. W trakcie dyskusji uwzględniono możliwość wykorzystania pracy w praktyce.

We wstępie Autorka pisze:

„Krajobraz miejski można w szczególności traktować jako tło wydarzeń historycznych, kulturowych, politycznych lub obyczajowych...” (to fragment szczerzej wypowiedzi – ale tu chciałbym podkreślić nie tylko trafność wypowiedzi – ale też uczynić uwagę, że recenzentowi trudno było – i jest – pozbyć się emocji związanych z Warszawą – stolicą Państwa.

Nadal uważam, że stolicy przysługują pewne przywileje – ale też na niej spoczywają pewne obowiązki wobec Kraju...

Trudno się uwolnić od sentymentów w stosunku do Warszawy, miasta którego miało nie być – miasta bohatera...

Miasto to ludzie – a tych niszczone z przerażającą determinacją.

Ta praca jest próbą przywrócenia pewnych wartości, które stanowią tożsamość miejsca... miejsca na mapie i miejsca w sercach mieszkańców. Tu powstrzymam się od dalszych refleksji i uwag, co nie znaczy, że jest mi to obojętne.

Znakomitym elementem przybliżającym badania własne Autorki są ryciny i tabele dające możliwość podjęcia dyskusji publicznych nad efektami pracy. Rycin jest 213. Tabel 46.

Na uwagę zasługuje też bogata bibliografia – zawierająca 207 pozycji, wśród których znajdują się zarówno poważne krajowe jak i zagraniczne opracowania, ale też aktualne akty prawne obowiązujące w Polsce.

Pozycje 208-244 – to pozycje wyszczególniające strony internetowe. Poz. 245 i 246 – to spis filmów. Sposób patrzenia Autorki na przestrzeń miejską ilustruje ryc. 1 – będąca opracowaniem własnym.

Temat – przestrzeń, krajobraz miejski Warszawy z uwagi na przeszłość historyczną jest niezwykle trudny – nie ma podobnej sytuacji w żadnej europejskiej stolicy. Warszawa – w ostatnich stuleciach nie miała szans na harmonijny rozwój.

3. *Prezentacja pracy merytorycznej*

W rozdziale 1 – wstęp – wprowadzenie

Autorka przedstawia problem badawczy, określa cel pracy, jasno określa tezę, oraz precyzuje zakres pracy.

Badaniom szczególnym zamierza poddać:

- Plac Marszałka Józefa Piłsudskiego,
- Ul. Krakowskie Przedmieście,
- Aleja na Skarpie,

- te trzy wybrane fragmenty stolicy przedstawiają różną skalę w przestrzeni miasta i poddane opracowaniom szczegółowym mogą służyć do określenia wniosków z badań – również o zróżnicowanej skali w stosunku do innych fragmentów urbanistycznych.

Tę część pracy uzupełniają badania komplementarne odnoszące się do różnych części Warszawy.

Ryc. 2 przedstawia schemat lokalizacji przestrzeni publicznych objętych szczegółowymi badaniami.

Autorka w tym rozdziale określa zakres czasowy badań – a to od 1945 roku aż do 2018 – co z uwagi na los Warszawy staje się oczywiste.

Praca ma charakter interdyscyplinarny zawiera tematy z dziedziny architektury krajobrazu, urbanistyki, architektury, proksemiki i socjologii.

Te wyżej wymienione zagadnienia są elementami budowy tożsamości miasta, a poddane badaniom mają pomóc w określeniu pewnych zasad i wytycznych projektowych.

Rozdział 2 (s. 17 – 201) poświęcony jest przedstawieniu stanu badań nad przestrzenią publiczną oraz określeniem jej znaczenia w strukturze miejskiej.

Uwzględniono tu prace badawcze krajowe jak i zagraniczne – od roku 1984 (Wejchert) do 2016 (Wantuch – Malta).

Wspomniane też zostaje zasłużone w tej dziedzinie czasopismo *Archè* - oraz – co ważne, prace poświęcone tej tematyce prowadzone w Katedrze Sztuki Krajobrazu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Zakres literatury stanowiącej podstawę do badań opisu zjawiska przedstawiono na s. 17 i 18. Pozwoliło to na przybliżenie pojęcia „przestrzeń publiczna” - aczkolwiek jest to pojęcie nadal niepełne, może zawierać w sobie subiektywność spojrzenia, co Autorka podkreśla – przedstawiając różne opracowania współczesnych badaczy – a kończąc uwagą, że „przestrzenie publiczne tworzą esencję miast i są świadectwem kultury przestrzeni” (s. 21).

I co ważne, Autorka przedstawia własne zdanie, które zacytuję, gdyż jest poparte Jej badaniami i obserwacjami i stanowi istotę Jej dysertacji: ...przestrzeń publiczna to fragment struktury miasta, który poprzez atrakcyjność lokalizacji i skomunikowania przestrzennego, świadomą ingerencję urbanistyczno-krajobrazową, ciekawy i spełniający potrzeby użytkowników program przestrzenny pozwala rozwiązywać, podtrzymywać i tworzyć warunki do inspiracji, stymulacji i zacieśniania kontaktów i aktywności społecznych, integracji oraz życia społecznego jej użytkowników” (!) (s. 21-22).

W dalszej części pracy (s. 22→) przedstawiono poprzez opis i ryciny cechy współczesnych przestrzeni publicznych w Polsce i na świecie. Ryciny – fotografie są autorstwa własnego, co jest dobrą cechą architekta – badacza, daje świadectwo możliwościom i autentycznemu zainteresowaniu obserwacji i zaangażowaniu. Są po prostu, autentyczne w przeżywaniu przestrzeni. Autorka dostrzega – opisując odrodzone przestrzenie publiczne w różnych miastach – alternatywność formy, postęp technologiczny, zjawisko konkurowania ze sobą przestrzeni wirtualnej i rzeczywistej (poprzez mediatyzację), komercjalizację – i w ostateczności globalizację...

W części (2.1.3.): obraz współczesnych przestrzeni publicznych Warszawy – Autorka dość gładko przechodzi – może w obawie by nie urazić ludzi, którzy do tego

przyłożyli rękę – nad historią miasta w okresie komunistycznej władzy, szczególnie w okresie, którego pamiątka – „dar bratniego narodu” do dziś tkwi w samym centrum stolicy, a który Warszawa obudowuje dookoła – próbując go ukryć...

W dalszej części Autorka przedstawia też działania wokół przestrzeni miejskich, podkreślając, że często sprawy zróżnicowań politycznych mają zbyt duży wpływ na powstawanie wspólnoty w przestrzeniach publicznych miasta, szczególnie w momentach dramatycznych naszej historii:

- np. sposób traktowania przez władze miasta wydarzeń związanych z tragedią smoleńską (prezydent Lech Kaczyński + 95 osób), defiladami, marszami narodowymi czy też nachalną propagandą ruchów quasi-społecznych...

Warszawa – stolica ma oczywiście przywileje – ale ma też oczywiste obowiązki wobec całej Polski – ale to jest uwaga recenzenta bardzo osobista, ale związana z tematem.

W dalszej części badań Autorka podkreśla znaczenie tożsamości przestrzeni publicznych – widząc problemy związane z tożsamością „starą” – tożsamością „nową” – co ma miejsce nie tylko w stolicy.

Ryc. 21 – „tożsamość miasta” jest świetnym przedstawieniem powiązania człowieka – miejsca;

Recenzent odczuwa to we Wrocławiu, od maja 1945 r. – i jest na to być może przewrażliwiony obserwując nie zawsze przemyślane kroki władz miasta... - piszę o tym bo myślę o obowiązkach miasta stołecznego wobec miast zachodniej Polski .

Powyższe uwagi – są dowodem na to, że praca Pani mgr Piądlowskiej ma znaczenie uniwersalne w badaniach nad przestrzeniami publicznymi w miastach Rzeczypospolitej.

Tak, Warszawa ma trzy wymiary tożsamości: (s. 42);

- tożsamość lokalna
- tożsamość narodowa
- tożsamość europejska... i nie tylko!

Te tożsamości Warszawy mają wymiar materialny... ale przede wszystkim duchowy... nawet materialne odtworzenie fragmentów Warszawy – pochodziło ze strony niepokonanego „ducha” miejsca, który jest „syntezą znaczeń i wartości” (Norberg –Schulz). Jednak:

Autorka słusznie przytacza stwierdzenie Montgomery'ego (2015), że samotność jest OK. – ale fundamentem jest wspólna zabawa i praca z innymi ludźmi >Nie należy też zapominać, że człowiek żyjąc w pojedynkę, sam-by miasta nie zbudował< (s. 55).

Na uwagę zasługuje część rozdziału, poświęconego – określeniu wspólnoty w mieście, jej znaczeniu i sposobem jej budowania poprzez wykorzystywanie aktywności ludzkiej w przestrzeni publicznej (Autorka słusznie dzieli tę aktywność na działania konieczne, opcjonalne (rekreacyjne) i społeczne.

To powyższe określenie „wspólnoty” urozmaiciłbym określeniem – „wspólnota chwilowa” – której doznawałem jedynie na placu Times Square – siadając na drewnianej ławeczce by obejrzeć teatr migających setek tysięcy kombinacji kolorystycznych wywołanych przez reklamy... dziwne uczucie... trochę zaskakujące.

Tu ma ochotę recenzent zapowiedzieć obronę pracy doktorskiej pt. „Architektura interaktywna” – pani mgr Anny Grajper – we Wrocławiu.

Uwagę zwraca sposób przedstawienia Skarpy Warszawskiej – z pełną empatią do miejsca, uzasadnia wybór tego miejsca do szczególnego zainteresowania się tą częścią przestrzeni miejskiej (s. 76-80).

Ciekawym elementem pracy jest część przybliżająca czytelnika do problemów związanych z placem Marszałka Piłsudskiego i ul. Krakowskie Przedmieście.

Część rozdziału oznaczona (2.4) przybliżyła pojęcia związane z ruchem ulicznym i życiem społecznym. Tu znajdujemy określenia: strefa intymna, osobista, społeczna i publiczna – miejsce decydujące znaczenie na kształtowanie przestrzeni miejskiej, w której skład wchodzi też ulica i plac, tu też zauważamy problemy związane ze zmysłami i skalą założeń przestrzennych lub architektonicznych.

Rozdział 3. Metody pracy badawczej (s. 102). Rycina 73 – przedstawia czytelny schemat pracy – z zaznaczeniem kolejności postępowania badawczego. Przedstawione zostały poszczególne fazy postępowania badawczego, metody pozyskiwania danych źródłowych – a także analiza percepcyjna J. Skalskiego z pięcioma etapami (ryc. 74); podkreślone zostały też wartości i znaczenia związane z *genius loci*. (Królikowski, Rylke, Skalski). Ta część pracy znakomicie ilustruje znaczenie *genius loci*.

Jednym z elementów badawczych jest zastosowanie oceny miejsca metodą PPS (Projec for Public Spaces) (s. 108). Ważne było też przeprowadzenie wywiadów eksperckich z trafnym wyborem ekspertów działających w dziedzinie zajmującej się kształtowaniem przestrzeni krajobrazu miejskiego.

Uzupełnieniem tych badań były też debaty architektoniczne, zbiory fotograficzne dotyczące miejsc poddanych badaniom, a także osobiste historie i opinie warszawiaków.

Rozdział 4 – poświęcony jest badaniom odnoszącym się do pl. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Analiza percepcyjna zawiera etap I.

Ryc. 75 przedstawia zdjęcie lotniczego ogółu obszaru pl. M.J.P., a rycina 76 – prezentuje schemat obszaru tego placu.

Etap II – to znalezienie „bram wejściowych” na ten plac – co zostało przedstawione w tabeli 7 (s. 117-120) – określono 13 wejść na plac, interesujące jest przedstawienie krawędzi placu – ścian placu wraz z ich zabudowaniami (rys. 78), a także niewielkie elementy tzw. małej architektury.

Szczegółowo przedstawiono też Aleję na Skarpie opisując jej charakterystyczne elementy (s. 126-138) ilustrując ją bogato rycinami ryc. 80-87.

Pewnego rodzaju drobną niedoskonałością jest umieszczenie na s. 140 – u samego dołu strony hasła: Ul. Krakowskie Przedmieście – które to hasło otwiera na str. 141 szerokie i szczegółowe opisanie tego istotnego fragmentu pracy.

Ryc. 88-90 też ryc. 91-106 i tab. 9 – szczegółowo prezentują piękno tej ulicy, często ocenianej jako najpiękniejszej w Polsce – temu poświęcone zostały strony 141-180.

Ujęte zostały wszelkie elementy stanowiące ją – jak i jej „enturaż”, świetne ujęcia fotograficzne fragmentów ulicy autorstwa własnego pokazują zaangażowanie i temperament Autorki tej dysertacji.

Następną ważną częścią pracy jest (od s. 181 i dalsze) analiza wartości pl. Marszałka Piłsudskiego – gdzie uwzględnione zostały wartości symboliczne, społeczne, użytkowe, historyczne, krajobrazowe, estetyczne i artystyczne – co ważne gdyż Autorka nie unika krytyki, ale twórczej. Plac zostaje też poddany próbie oceny poprzez badania *genius loci* – tab. 10.

Ryc. 112-126 są ilustracją wydarzeń zachodzących na placu.

Podobnej analizie, opisanej powyżej, poddano też aleję na Skarpie (s.199-211) – uwzględniając tym razem wartości sakralne, symboliczne, przyrodnicze, użytkowe, artystyczne i społeczne, nie rezygnując z analizy dotyczącej *genius loci*.

Zachowując kolejność przedstawionych fragmentów miasta w dysertacji – należy teraz przedstawić część dotyczącą analizy wartości Krakowskiego Przedmieścia (s.212-230).

Z wnioskami dotyczącymi rozwiązań przestrzennych będzie toczony spór, to zrozumiałe, ze względu na zróżnicowanie kulturowe.

Podtrzymuję wygłoszone kiedyś zdanie a cytowane w pracy na s. 309, „iż rewitalizacja przestrzeni powinna się zacząć od rewitalizacji człowieka i jego tożsamości” – mogę dodać: w każdej dziedzinie – a w szczególności związanej z jego przeszłością i pamięcią, to są elementy „ukorzenia” człowieka wraz z odpowiedzialnością za marzenia i czyny...

Poruszającym przykładem powagi przedstawianych problemów jest los Grobu Nieznanego Żołnierza jak i całego pl. Marszałka Piłsudskiego – gdzie nawet architektoniczne rozwiązania światowego „STAŻ – ARCHITEKTA” nie podnoszą rangi Placu – a wręcz wprowadzają element destrukcji przestrzennej...

Krakowskie Przedmieście jest imponujące swoimi walorami artystycznymi i estetycznymi ale nawet tu widać działania tzw. „upiększania miasta” (odczułem to z autopsji).

Recenzent starał się przedstawić pracę jak najbardziej rzetelnie – by uszanować trud badacza jak i przybliżyć, uwypuklić problematykę, która jest zróżnicowana i bogata i ze względu na przedmiot badań powoduje i będzie powodować publiczną dyskusję, ale może przyczynić się do poważnego odpowiedzialnego efektu...

4. Uwagi krytyczne i ocena pracy

Autorka w przedstawionej do recenzji pracy doktorskiej wykazała się niezwykłym przygotowaniem merytorycznym i wrażliwością w podjętej tematyce będącej przedmiotem badań. Jej doświadczenie i prezentowana wiedza jest znakomitym przykładem szacunku do przedmiotu badań – tu rodzinnego miasta Warszawy wraz z jej najistotniejszymi fragmentami.

Praca jest świadectwem prowadzonych badań i ich ukierunkowania na Wydziale Ogrodnictwa, Biotechnologii i Architektury Krajobrazu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, a także prowadzonych publicznych dyskusji poza Uczelnią m.in. przez Doktorantkę. Zaangażowanie Autorki przedstawioną problematyką zasługuje na szacunek i uznanie.

Rozprawa napisana jest pięknym językiem polskim, bez tak zwanych udziwnień i wtęgotów. Narracja prowadzona jest logicznie i bardzo sprawnie, co przy tak skomplikowanej tematyce warte jest podkreślenia.

Cytowana – wzięta pod uwagę przy pisaniu pracy - literatura jest znakomicie dobrana i bardzo bogata, często wykracza poza wąskie ramy... 207 pozycji.

Na uwagę zasługuje też *aneks 5* prezentujący dorobek czasopisma Archè, świadczącego o ciągłej obecności w polskiej dyskusji o przestrzeni krajobrazowej i architekturze.

Śmiałą decyzją – z uwagi na tzw. RODO – jest umieszczenie na 20 stronach – w formacie A3 – 20 wypowiedzi mieszkańców Warszawy, uczestników wywiadów Autorki.

Dysertację przeczytałem z niezwykłym zainteresowaniem i uwagą ze względu na jej aktualność i uniwersalność a także z uwagi na własne doświadczenie zawodowe – praca jest obszerna ale nie potrafiłbym określić, które jej elementy są zbyt obszerne...

Nie znalazłem błędów – nawet tzw. literówek

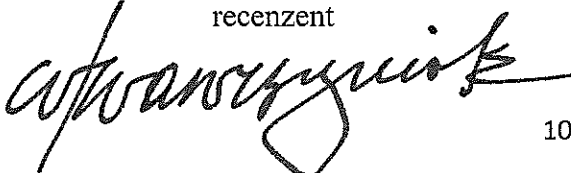
Ryciny, tabele, znakomite rysunki odręczne i ujęcia fotograficzne są autorskimi opracowaniami Autorki i zasługują na uznanie i podziw – zasługują na odpowiednio wysoką ocenę.

Recenzent wnosi przed komisję przewodu doktorskiego propozycję wyróżnienia tej dysertacji przez Radę Wydziału.

Struktura pracy, jej układ oraz zróżnicowany przedmiot badań i umiejętność przedstawienia wniosków pozwala po wnikliwej analizie na stwierdzenie, że praca ta stanowi wysoki poziom naukowy i powinna zostać w odpowiedniej formie udostępniona w celu upowszechniania wiedzy i dalszej twórczej i odpowiedzialnej dyskusji o naszej Stolicy.

5. *Wniosek – konkluzja*

Jednoznacznie stwierdzam, że dysertacja doktorska Pani mgr Katarzyny Piądlowskiej pt. „Krajobraz przestrzeni publicznych jako miejsce form relacji międzyludzkich” – spełnia wymogi stawiane przez obowiązującą ustawę o tytule i stopniach naukowych może być podstawą do dalszych etapów przewodu doktorskiego wszczętego na Wydziale Ogrodnictwa, Biotechnologii i Architektury Krajobrazu w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

recenzent

W tej części – Autorka również opisuje piękno Krakowskiego Przedmieścia zaznaczając jego wartości sakralne, historyczne, użytkowe, krajobrazowe, społeczne. Ilustrację fotograficzną stanowią ryc. 141-163 podkreślające znaczenie różnych zdarzeń zachodzących na KP.

Strony 231-240 poświęcone zostały ocenie miejsc metodą PPS – co zostało pokazane w tabelach 23-29.

Intersujące wyniki oceny tych trzech miejsc – wyżej prezentowanych fragmentów miasta – przedstawione zostały na stronie 240 – otóż – uwzględniając zróżnicowane kategorie najwyższą punktację uzyskało Krakowskie Przedmieście, chciałoby się rzec CBD0.

Na stronach 241-280 znajdują się wywiady eksperckie (4.4.) odnoszące się do tożsamości Warszawy. Wzięte zostało pod uwagę: cechy ogólne Warszawy, miejsca – symbole i ikony Warszawy. Charakterystyczne elementy i detale a także widoki i panoramy.

Tu należy zaznaczyć, że Autorka imponuje swoim talentem: rysunki odręczne przedstawione na rycinach od 165 do 204 – znakomicie ilustrują opisywane zagadnienia a ich odręczny charakter przewyższa przekaz fotograficzny, też przecież dobrze opracowany.

Poza wywiadami eksperckimi temat dysertacji przybliżony jest przez badania komplementarne – to jest w tym przypadku debaty architektonicznej na stronach 281-284 – debaty toczony przez wybitnych architektów i konserwatorów.

Tematem tych debat była m.in. Przyszłość Osi Saskiej i Placu Piłsudskiego. Tożsamość przestrzeni publicznych Warszawy, ciekawie postawione zagadnienie: przestrzeń dla ludzi czy ludzie dla przestrzeni, ale też tematem była: przestrzeń pamięci, wyobrażeń©, wolności i znów temat nurtujący nie tylko mieszkańców Warszawy. Przestrzeń Osi Saskiej a warszawskość architektury warszawskiej i wreszcie funkcja placu Piłsudskiego.

Te debaty zapewne jeszcze się powtórzą z uwagi na wielkie znaczenie przeszłości, teraźniejszości i oczywiście czasu przyszłego, dla budowy tożsamości Warszawy.

Istotny element pracy to określenie zasad i wytycznych do projektowania przestrzeni publicznych – objętych badaniami w niniejszej dysertacji – ale należy dodać, że sposób prowadzenia badań i wyciąganie wniosków ma charakter uniwersalny. Jest dobrym przykładem wnikliwości i wrażliwości badacza.